

UZASADNIENIE

Wyrokiem z dnia 4 grudnia 2015 roku Sąd Rejonowy w Zgierzu w sprawie z powództwa S. A. przeciwko (...) Spółce Akcyjnej z siedzibą w S. zasądził od pozwanego na rzecz powoda kwotę 5.500,00 złotych tytułem zadośćuczynienia, oddalił powództwo w pozostałym zakresie, nie obciążył powoda obowiązkiem zwrotu kosztów sądowych od oddalonej części powództwa oraz ustalił, iż strony ponoszą koszty procesu na zasadzie stosunkowego rozdzielenia kosztów – art. 100 zd. 1 k.p.c., pozostawiając ich szczegółowe wyliczenie referendarzowi sądowemu. Podstawę prawną roszczenia stanowiły przepisy art. 448k.c., art. 23 i 24 k.c.

Apelację od powyższego wyroku wniósł powód, zaskarżając go częściowo, w zakresie, w jakim Sąd oddalił powództwo co do kwoty 10.500 zł.

Skarżący zarzucił rozstrzygnięciu naruszenie przepisów prawa materialnego poprzez błędną wykładnię art. 24 § 1 k.c. w zw. z art. 448 k.c. oraz art. 446 § 3 k.c. w wyniku uznania, że należną kwotę zadośćuczynienia należy pomniejszyć o kwotę 10.500 zł stosownego odszkodowania zasądzoną wyrokiem Sądu Rejonowego dla Łodzi - Śródmieścia w Łodzi w sprawie sygn. akt III C 1285/07 i uznanie, że zakres zastosowania wskazanych przepisów jest tożsamy.

W uzasadnieniu apelacji podniesiono, że roszczenia o odszkodowanie z tytułu znacznego pogorszenia sytuacji majątkowej osoby najbliższej zmarłemu (art. 446 § 3 k.c.) i o zadośćuczynienie za naruszenie dobra osobistego w związku ze śmiercią matki spowodowaną deliktem (art. 24 § 1 k.c. w zw. z art. 448 k.c.) są odrębne i powód może dochodzić skutecznie każdego z nich. Brak jest bowiem podstawy do zaliczenia kwoty zasądzonego odszkodowania na poczet przyznanego zadośćuczynienia.

Mając powyższe na uwadze powód wniósł o zmianę zaskarżonego wyroku w części i zasądzenie dalszej kwoty 10.500 zł tytułem zadośćuczynienia zgodnie z art. 448 k.c. w zw. z art. 24 §1 k.c. oraz zasądzenie od strony pozwanej na rzecz powoda kosztów postępowania, w tym kosztów zastępstwa procesowego za obie instancje według norm przepisanych.

W odpowiedzi na apelację pozwany wniósł o oddalenie apelacji i zasądzenie od powoda na rzecz pozwanego kosztów postępowania apelacyjnego.

Sąd Okręgowy zważył, co następuje:

Apelacja powoda okazała się częściowo zasadna.

Zaskarżone rozstrzygnięcie zostało wydane w wyniku prawidłowo ustalonego stanu faktycznego, które to ustalenia Sąd Okręgowy w pełni podziela i przyjmuje za własne, uznając za zbędne powielanie ich w dalszej części uzasadnienia.

W apelacji podniesiono jeden zarzut. Dotyczy on naruszenia przepisów prawa materialnego poprzez błędne zastosowanie art. 448 k.c. w zw. z art. 24 §1 k.c. i art. 446 § 3 k.c. wyrażające się w pomniejszeniu zasądzonego zadośćuczynienia o kwotę uprzednio zasądzonego odszkodowania w sprawie III C 1285/07. W istocie zatem chodzi o rozstrzygnięcie wzajemnego zakresu zastosowania wskazanych norm. Należy podkreślić, że w tej sprawie nie kwestionowano ani stopnia przyczynienia się poszkodowanej – określonego na poziomie 70%, ani odpowiedzialności pozwanego. Sporna jest jedynie wysokość zasądzonego zadośćuczynienia, będąca wynikiem błędnej interpretacji wskazanych przepisów.

Opisany zarzut należy uznać za trafny, albowiem nie ma automatyzmu w pomniejszaniu zadośćuczynienia przyznanego na podstawie art. 448 k.c. w zw. z art. 24 § 1 k.c. o kwotę odszkodowania zasądzonego na mocy art. 446 § 3 k.c.

Zgodnie z treścią przepisu art. 446 § 3 k.c. Sąd może przyznać najbliższym członkom rodziny zmarłego stosowne odszkodowanie, jeżeli skutek jego śmierci nastąpiło znaczne pogorszenie ich sytuacji życiowej. Treść przepisu art.

446 k.c. na przestrzeni czasu ulegała zmianom. W dacie zdarzenia szkodowego (wypadku komunikacyjnego, w którym zginęła matka powoda), tj. w dniu 21 listopada 2006 r. treść powyższego przepisu obejmowała jedynie trzy paragrafy. W wyniku jego nowelizacji, która weszła w życie w dniu 3 sierpnia 2008 r. i odnosiła się do zdarzeń powstałych po tej dacie, do art. 446 k.c. dodano § 4 dający Sądowi możliwość przyznania najbliższym członkom rodziny zmarłego odpowiedniej sumy tytułem zadośćuczynienia pieniężnego za doznaną krzywdę.

Przed wejściem w życie przywołanej nowelizacji przepisu art. 446 k.c. zarówno w orzecznictwie, jak i nauce prawa utrwalone i dominujące było stanowisko, zgodnie z którym art. 446 § 3 k.c. należy interpretować szeroko, tzn., że pod pojęciem znacznego pogorszenia sytuacji życiowej, o której mowa tym przepisem, należy rozumieć nie tylko pogorszenie się sytuacji materialnej osoby bliskiej zmarłego poszkodowanego, ale także pogorszenie się sytuacji takiej osoby w zakresie pozaekonomicznym. W uzasadnieniu wyroku z dnia 9 marca 2007 r. (V CSK 459/06, LEX nr 277273) Sąd Najwyższy wprost wskazał, że w ramach „stosownego odszkodowania” z art. 446 § 3 k.c. mieści się także zrekompensowanie uszczerbków o charakterze niemajątkowym (krzywdy), chociażby w postaci utraty osoby, na której pomoc i wsparcie mógłby liczyć powód w późniejszym czasie, kiedy tej pomocy i wsparcia będzie najbardziej potrzebował.

Wprowadzenie, począwszy od dnia 3 sierpnia 2008 r., do polskiego systemu prawnego regulacji z art. 446 § 4 k.c. wyłączyło potrzebę przyjmowanej uprzednio szerokiej interpretacji art. 446 § 3 k.c. polegającej na uwzględnieniu w ramach odszkodowania zasądanego z tytułu istotnego pogorszenia sytuacji życiowej także elementów szkody niemajątkowej. W obecnym stanie prawnym przepis art. 446 § 3 k.c. jest podstawą prawną do kompensaty jedynie szkody majątkowej. Szkoda niemajątkowa (krzywda) na skutek śmierci najbliższego członka rodziny podlega natomiast kompensacji w drodze roszczenia o zadośćuczynienie, opartego na przepisie art. 446 § 4 k.c., które jest rodzajowo i normatywnie odmienne od roszczenia o odszkodowanie wywodzonego z art. 446 § 3 k.c. (por. wyrok Sądu Apelacyjnego w Białymstoku z dnia 22 stycznia 2014 r., ACa 649/13, LEX nr 1415823 oraz wyrok Sądu Apelacyjnego w Warszawie z dnia 11 grudnia 2013 r., VI ACa 311/13, LEX nr 1430889). Nie budzi jednocześnie wątpliwości, że z uwagi na datę zdarzenia wywołującego szkodę w przedmiotowej sprawie przepis art. 446 § 4 k.c. nie mógł być podstawą prawną dochodzonego pozwem roszczenia o zadośćuczynienie.

Zgodnie z utrwalonym już orzecznictwem Sądu Najwyższego w takiej sytuacji wyznacza ją bowiem art. 448 k.c. w związku z art. 24 § 1 k.c. Wskazane przepisy mają zastosowanie w przypadku dochodzenia zadośćuczynienia za śmierć osoby najbliższej, która nastąpiła na skutek deliktu, który miał miejsce przed dniem 3 sierpnia 2008 r. Wtedy bowiem wprowadzono do polskiego porządku prawnego § 4 art. 446 k.c., który od tej pory stanowi prawną podstawę roszczeń o zadośćuczynienie w związku ze śmiercią osoby najbliższej.

Stosownie do przepisu art. 448 k.c. w związku z art. 24 § 1 k.c. więzi rodzinne mogą być zaliczone do katalogu dóbr osobistych rozumianych jako pewne wartości niematerialne związane z istnieniem i funkcjonowaniem podmiotów prawa cywilnego, które w życiu społecznym są uznawane za doniosłe i zasługujące z tego względu na ochronę. Dobro to może być naruszone przez spowodowanie śmierci osoby najbliższej (zob. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 11 maja 2011 r., I CSK 621/10, LEX nr 848128 oraz uchwała Sądu Najwyższego z dnia 22 października 2010 r., III CZP 76/10, LEX nr 604152).

W tej sprawie powód dochodził zadośćuczynienia w oparciu o wskazaną wyżej podstawę prawną, domagając się rekompensaty za naruszenie własnego dobra osobistego. Zaś w sprawie III C 1285/07 S. A. dochodził odszkodowania w oparciu o art. 446 § 3 k.c. Wyrok w sprawie o odszkodowanie zapadł 24 sierpnia 2010 r. i nie ma powodu, dla którego należałoby zasądzone wówczas odszkodowanie odliczyć od przyznanego w tej sprawie zadośćuczynienia. Konsekwencje przyjęcia automatyzmu w uwzględnianiu odszkodowania w przyznawanym zadośćuczynieniu są nie do zaakceptowania z kilku powodów.

Podnieść należy, że odmienny jest charakter przywoływanych roszczeń. Odszkodowanie za znaczne pogorszenie sytuacji życiowej stanowi rekompensatę obiektywnie niekorzystnych zmian w sytuacji życiowej najbliższego członka rodziny zmarłego. Ocena, czy one nastąpiły wymaga porównania hipotetycznego stanu odzwierciedlającego sytuację,

w jakiej znajdowałoby się bliscy zmarłego, gdyby żył, do sytuacji, w jakiej znajdują się w związku z jego śmiercią (por. wyrok Sądu Apelacyjnego w Białymstoku z dnia 22 stycznia 2014 r., I ACa 649/13, LEX nr 1415823). Brak jest zatem w procesie o odszkodowanie, po nowelizacji art. 446 w 2008 r., możliwości uwzględnienia krzywdy powoda w zasądzonym świadczeniu z art. 446 § 3 k.c.

Na przeszkodzie zastosowaniu szerokiej (tj. takiej jak przed nowelą z 2008 r.) interpretacji art. 446 § 3 k.c. stoi również postulat zapewnienia samowystarczalności sentencji wyroku. Formuła sentencji wyroku (rozstrzygnięcie) powinna bowiem dokładnie określać to, o czym Sąd orzekł (przedmiot i podstawę faktyczną rozstrzygnięcia w chwili wyrokowania), tak aby ustalenie granic przedmiotowych powagi rzeczy osądzonej nie nastroczało żadnych trudności i żeby wyrok był zrozumiały. W niniejszej sprawie objęcie odszkodowaniem zasądzonym na podstawie art. 446 § 3 k.c. również zadośćuczynienia (kompensacji krzywdy powoda) nie czyniłoby zadość powyższemu postulatowi. Uniemożliwiłoby bowiem stronie powodowej ponowne wystąpienie z powództwem o zapłatę zadośćuczynienia na podstawie art. 448 k.c. w związku z art. 24 § 1 k.c.

Z takim zaś roszczeniem wystąpił powód w tej sprawie. Należy jeszcze dodać, że zgodnie z obowiązującą w polskim prawie procesowym zasadą *da mihi factum, dabo tibi ius*, wynikającą z nałożenia na powoda jedynie obowiązku przytoczenia okoliczności faktycznych uzasadniających żądanie (art. 187 § 1 pkt 2 k.p.c.), konstrukcja podstawy prawnej rozstrzygnięcia należy do Sądu, a przepisy prawa materialnego wskazywane przez powoda jako podłoże jego żądań, nie wiążą Sądu i mogą być pominięte przy wydawaniu orzeczenia co do istoty sporu. Niemniej jednak, powoływanie przez powoda w toku sprawy konkretnych, ściśle określonych przepisów prawnych nie pozostaje bez znaczenia dla przebiegu sprawy. Przepis prawny z chwilą powołania go w określonej sprawie staje się bowiem nośnikiem konkretnych treści faktycznych, wytyczając granice okoliczności spornych i niespornych, które mają stanowić podstawę faktyczną orzeczenia, a przez to wyznacza granice badania sprawy przez Sąd (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 23 lutego 1999 r., I CKN 252/98, LEX nr 36468 i wyrok z dnia 14 stycznia 2004 r., I CK 42/03, LEX nr 172790).

Konsekwentne wskazywanie przez stronę powodową jako podstawy prawnej dochodzonego roszczenia o zadośćuczynienie art. 448 k.c. w związku z art. 24 § 1 k.c. – ma w przedmiotowej sprawie swój procesowy skutek. Wyraża się on w konieczności skupienia się przez Sąd przy jej rozpoznaniu na tym, czy ustalony stan faktyczny daje podstawę do przyjęcia, że w związku ze śmiercią R. A., po stronie powoda wystąpiła krzywda. Jeśli tak, jej naprawienie winno przyjąć formę zadośćuczynienia. Po wtóre zaś, Sąd powinien określić wysokość zadośćuczynienia. Nie ma tu jednak miejsca na rachunkowe obniżenie zadośćuczynienia o kwotę wcześniej przyznaną w ramach odszkodowania. Prowadziłoby to do niezasadnego pomniejszenia kompensaty szkody niemajątkowej o wysokość odszkodowania za uszczerbek majątkowy.

W ocenie Sądu Okręgowego okoliczności faktyczne przedmiotowej sprawy dają podstawy do przyjęcia, że strona powodowa wykazała spełnienie przesłanki zasądzenia zadośćuczynienia na podstawie art. 448 k.c. w związku z art. 24 § 1 k.c.

Odnosząc się zaś do kwestii wysokości zadośćuczynienia należy wskazać, że przepisy prawa cywilnego nie precyzują żadnych kryteriów ustalania wysokości zadośćuczynienia z art. 448 k.c. i przez posłużenie się klauzulą generalną („suma odpowiednia”) pozostawiają je uznaniu Sądów. Z tego względu zasadnym wydaje się odwołanie do wypracowanych przez judykaturę i doktrynę zasad ustalania zadośćuczynienia na podstawie art. 448 k.c. Do podstawowych kryteriów należy zaliczyć rodzaj naruszonego dobra, stopień i czas trwania cierpień psychicznych rozumianych jako ujemne przeżycia związane ze śmiercią członka rodziny, stopień zażyłości łączącej zmarłego i poszkodowanego, jakość łączącej ich relacji, wiek poszkodowanego, skutki w zakresie życia osobistego, jakie śmierć osoby najbliższej wywołała. Należy także pamiętać, że kwota zadośćuczynienia ma charakter kompensacyjny i stanowi jednorazową rekompensatę za całą krzywdę doznaną przez osobę, której dobro zostało naruszone, a zatem sytuacja poszkodowanego występującego z żądaniem powinna być oceniona całościowo.

Przy orzekaniu o wysokości zadośćuczynienia Sąd Okręgowy kierował się zatem wszystkimi przywołanymi dyrektywami, dochodząc do przekonania, że konieczne jest rozpatrzenie wszystkich okoliczności tej sprawy, zwłaszcza że wywód Sądu Rejonowego zawarty na k. 109 uzasadnienia nie poddaje się weryfikacji.

Decyzja o podwyższeniu zasądzonego zadośćuczynienia była wynikiem wzięcia pod uwagę szczególnie wysokiego stopnia zażyłości powoda ze zmarłą matką oraz dużego zakresu cierpień po jej śmierci, wyrażających się w ujemnych doznaniach psychicznych powoda, jak też ich intensywności i długiego czasu ich trwania. R. A. była dla powoda najbliższą osobą. Jak słusznie zauważył Sąd Rejonowy, matka powoda stanowiła wsparcie dla jego rodziny, dawała poczucie bezpieczeństwa. Nie bez znaczenia jest również okoliczność, iż powód w istocie wychował się bez ojca i nie posiada rodzeństwa, wobec czego matka była dla niego nad wyraz bliska. Szczególnie dotkliwa była śmierć matki w chwili, gdy powód miał dopiero 26 lat. Należy też podnieść, że zamieszkiwanie w bliskiej odległości od miejsca wypadku również potęguje ujemne psychiczne doznania związane ze stratą najbliższego krewnego. Zakres cierpień psychicznych powoda potwierdza również niekwestionowana przez strony opinia biegłego. Zgodnie z jej wnioskami powód doznał traumy, która miała wpływ na jego funkcjonowanie w życiu rodzinnym. S. A. zaczął przejawiać niechęć do aktywności, izolować się. Pojawiły się u niego zaburzenia o charakterze nerwicowym. Wycofanie i unikanie, które są następstwem urazu psychicznego wywołanego śmiercią matki, utrzymują się do tej pory.

Powyższe uzasadnia stwierdzenie, że kwota 5.500 zł nie stanowi właściwej rekompensaty dla krzywdy, jakiej doznał powód w wyniku śmierci matki. Sąd Okręgowy za zasadne w tej sprawie uznał określenie zadośćuczynienia na poziomie 50 000 zł, co przy pomniejszeniu o 70% przyczynienia daje kwotę 15 000 zł. Skoro powodowi wypłacono już sumę 4 500 zł, uwzględnieniu podlegała kwota 10 500 zł i do takiej należało podwyższyć zasądzoną przez Sąd Rejonowy sumę 5 500zł. Ustalone na wskazanym poziomie zadośćuczynienie spełnia dopiero kryterium odpowiedniości z punktu widzenia krzywdy powoda powstałej wskutek śmierci matki oraz uwzględnia wszystkie okoliczności tej sprawy.

Mając na uwadze powyższe Sąd Okręgowy na podstawie art. 386 § 1 k.p.c. zmienił zaskarżony wyrok w punkcie 1 sentencji. W pozostałym zakresie apelacja podlegała oddaleniu jako niezasadna na podstawie art. 385 k.p.c. o czym orzeczono w punkcie 2.

Mając na uwadze, że w sprawie nie została uiszczona opłata od apelacji wobec zwolnienia od kosztów sądowych powoda w całości, o obowiązku jej uiszczenia Sąd Okręgowy orzekł w punkcie 3. wyroku, na podstawie art. 113 ust. 1 ustawy z dnia 28 lipca 2005 roku o kosztach sądowych w sprawach cywilnych (Dz.U.2016.623 j.t.). Powód dochodził w apelacji zasądzenia kwoty 10.500 zł. Sąd uwzględnił apelację powoda co do kwoty 5.000 zł. A zatem powód przegrał sprawę w 52,4%. Pozwanego obciążały wobec tego koszty sądowe w zakresie, w jakim z kolei on sprawę przegrał, tj. w 47,6% (525 zł opłaty od apelacji * 47,6% ≈ 250 zł).

W punkcie 4. wyroku zniesiono między stronami koszty zastępstwa procesowego w postępowaniu apelacyjnym stosownie do treści art. 100 k.p.c., zgodnie z którym w razie częściowego tylko uwzględnienia żądań koszty będą wzajemnie zniesione lub stosunkowo rozdzielone. W tym postępowaniu strony w zbliżonym stopniu wygrały i przegrały proces (w ok. 50%), a poniesione przez nie koszty nie pozostają w dysproporcji. Obie strony były reprezentowane przez profesjonalnych pełnomocników. Z tego powodu właściwym rozstrzygnięciem jest zniesienie wyłożonych kosztów postępowania w zakresie wynagrodzenia profesjonalnych pełnomocników w postępowaniu apelacyjnym (zob. postanowienie SN z dnia 12 października 2012 r., IV CZ 68/12, LEX nr 1232621).